NIKDE

Patosem všeho nebo ničeho je patos Františka Halasa. Jinak a lépe lze stěží pojmenovat způsob, jímž se nám sděluje bytostná vůle tohoto básníka k naplnění lidského smyslu, osobního i obecného. Vůle, v níž láska se tak snadno mění obrátkou v hněv, neboť — žádostiva činu — poznala nicméně nesnesitelnost čekání, vztek, nakonec i zoufalství svého tvořivého rozmachu, drceného žernovem času, vrhaného zpět nenávistí lidí.

Vůle, jež v sobě cítí toužit neklidné a vášnivé věky, nekonečně chtivé svého splnění, a hořknout blín prastarých klamaných nadějí. Celé Halasovo dílo je nepochybně neseno tímto patosem: tento však nikde nepropuká rozvášněním ohromivějším než v básni ve své době stěží chápané a jejíž apokalyptické velkoleposti budiž vzdán dodatečný hold — v básni Nikde z r. 1936, dnes pojaté do sbírky Dokořán. Připadá ta mrazně sžíhajícími blesky sršící skladba jako záchvat jakéhosi samoúčelného artistického nihilismu, jako výbuch vzteku stravujícího se v sobě samém do naprostého vysílení v pocitu marnosti a prázdnoty. A je tím vším zajisté: neboť Nikde, obludné Nikde, jímž se tu muž opájí v šíleném páření, není leč fantastickou skutečností všeho, co ještě není a básníkem po uskutečnění volá, je vysněným a urputně požadovaným superlativem žalostného pozitivu našich nicotných vítězství, naší polovičaté síly, pravdy, krásy, dobra.

Nikde tebe hnětu prchle do ničeho
krásná nicko počtu běda konečného
Nikde krvino co zarputile trvá
Nikde měno vteřin Nikde lásko prvá
Nikde Nikde Nikde větrné mé jméno
v nic nicotou vešlé v prostor Unikděno
Nikde vrchcábe mé víry děravící
tmání dvojzpěvná zpívaná večernicí

Vůle absolutného splnění, napjatá v hazardní závrati hry o vše, rozehrává tu znovu partii nekonečné lidské hrůzy z nicoty-věčnosti a nekonečné lidské zamilovanosti v ni, pod povrchem slov cítíš běžet, tetelit se a svíjet křeč zoufalství. Je to báseň dějů, jež jsou do nejmenší částečky napětími myšlenkovými, je to veskrze složeno z neviditelného, nevnímatelného, nezachytitelného jinak než duchem. Vnitřní je popud dění, původ dějů, vnitřní je jejich jeviště i průběh, aniž se jakkoliv projeví v nějaké vnější gestaci jevové. Neboť zde báseň není vyslovením toho, co si duch uvědomuje *ze světa*, ale toho, co si uvědomuje *ze sebe*: je výrazem *osobnostního sebeuvědomění*, a řekněme hned i *sebeočištění a sebekonstrukce*, není-li rázem patrno, že je to totéž. A na tomto území lyrickém je výrazem v naší době daleko nejmohutnějším. Svět zajis-

té je přítomen v tomto dramatu: jako jeho „décor" a užaslý svědek. Jako nekonečný prostor, sám podoben onomu Nikde, do jehož hloubek je drama jako otázka vrháno. Odpověď nepřichází, ale ta ustavičná kosmická projekce, ten rozpor lidského hlasu a ohromeného ale přece navždy zatvrzele mlčícího vesmíru nejen nečiní lidské drama nicotným a nesmyslným; zjevuje naopak jeho šíři, jeho vznešenou velikost, odhaluje jeho věk: toto drama je tak staré a nesmírné jako tento vesmír . . .

Výrazově je báseň Nikde nejtypičtějším projevem halasovského formování zážitku a vrcholem svého umění. Znovu útvar tragické litanie. A její vlnění, její poryvy jsou samou vibrací člověkovy úzkosti, člověkovy vzpoury. Dechu popadající stručnost, tetelící se napětím jen stěží ovládaným; krajní, eliptická koncentrace výrazu, horečný spěch, neponechávající nejmenšího oddechu, nejletmější přestávky mezi událostmi nitra. Onen hluboký akcent, hluché chvění hlasu jakoby už už přemáhaného náporem sil urputně a nakonec marně krocených. A při vší hustotě a při vší kondenzaci zážitkové a myšlenkové hmoty přece i velkolepá šíře a úměrnost jejího rozvržení, její distribuce v strmé, jednolité masivy stavebné. Jež neznají barev, majíce jen osvětlení: hra temnot a blesků.

Báseň, na níž dlouho — jako na příkladu — budou básníci měřit opravdovost a pronikavost zkušeností svých životů, hloubku a vzlet svého myšlení a výraznost i charakternost svých vyjadřovacích možností.

1946